

ReSAO je především koncepce

Regionální strategie adaptačních opatření je od prosince 2021 oficiální a schválenou koncepcí Pardubického kraje řeší adaptaci území a společnosti na klimatickou změnu. Měřitko celého kraje bylo aplikováno v první etapě celého projektu, kdy bylo pomocí multikriteriální analýzy prioritizováno území kraje z hlediska naléhavosti adaptačních opatření.

V dalších etapách projektu bylo doposud toto velké měřítko upozaděno a pozornost byla věnována zejména návrhu konkrétních opatření. Takto bylo doposud zpracováno 19 prioritních oblastí. Nyní opět nastává doba na konkrétní práci. Aby se usnadnil proces realizace opatření, je vhodné zakotvit je do územně plánovacích dokumentací. Opatření reflektují nebo zcela vychází z požadavků dotčených obcí, a tak je účelné, aby je zanesly do svých územních plánů. Některá opatření naopak z územních plánů vychází, takže je zde reciprocita. Tato opatření jsou dopracována a zpřesněna a pak je možné zpřesnit i územní plán. Případně je pro územní plán nalezena lepší alternativa.

Součástí projektu Implementace regionální strategie adaptačních opatření Pardubického kraje je také zajištění promítnutí opatření do územních plánů. Součástí výstupů pro každou prioritní oblast tak bude „balíček“ pro zpracovatele územního plánu, který mu usnadní zapracování adaptačních opatření. Tento model je aktuálně aplikován na příkladu Městečka Trnávky, která nyní zadává aktualizaci svého územního plánu.

Ochranné pásy podél vodních toků

Malý krok ke zlepšení stavu toků a krajiny?

Novinkou letošního roku a hojně diskutovaným opatřením, od kterého si mnozí slibovali lepší ochranu toků v zemědělské krajině, jsou tzv. ochranné pásy. Jak vypadají a co doopravdy mohou přinést?

Jde o zatravněné pásy, které zemědělec vyčlení na okraji bloků orné půdy podél vodních toků jako ochranu před smyvem ornice, pesticidů a hnojiv a na podporu biodiverzity. Definovány jsou nařízením vlády platným od letošního dubna a do praxe jsou uvedeny pomocí celofaremní ekoplatby v rámci tzv. ekoschémat, což je systém zemědělských dotací určený k podpoře udržitelných postupů prospěšných pro životní prostředí. V praxi z toho vyplývá, že udržování pásů je vázané na dotace (konkrétně na přímou platbu nesouvisící s produkcí) a je tudíž dobrovolné.

Celofaremní ekoplatba má dvě úrovně, základní a prémiovou, od kterých se kromě obdržení financí odvíjí i parametry pásů, které je třeba dodržet. Pro základní ekoplatbu platí minimální šířka pásu 6 metrů, v případě prémiové je šířka minimálně 12 metrů. Tyto pásy je potřeba vyčlenit na všech blocích orné půdy, které sousedí s vodním tokem (u základní ekoplatby tam, kde se hranice nachází do 6 metrů od toku, u prémiové ekoplatby do 10 metrů). V portálu farmáře (LPIS) jsou toky zakresleny v mapě a podél nich pro obě úrovně vyznačeny plochy, kde vzniká povinnost vymezit ochranné pásy. Pásy je třeba každoročně posekat s odklizením biomasy a také je zakázána aplikace hnojiv a ochranných přípravků.

Výhodou pro zemědělce je také možnost zařazení plochy do výměry tzv. neproduktivních ploch pro splnění jejich minimálního podílu, který je podmínkou dotací. Plocha pásu se navíc může překrývat s evidovaným krajinným prvkem. Pokud jsou všechny podmínky pro ekoplatbu splněny, má zemědělec nárok na odpovídající dotaci na každý hektar své půdy. Pro vlastníky se tím nic nemění – za svou půdu dostanou zapláceno jako obvykle, ale navíc se jí dostane šetrnějšího zacházení.

Reálný dopad opatření je zatím předčasné hodnotit. Zatravněné pásy podél potoků vidáme v krajině zřídka, díky motivaci v podobě ekoplateb však můžeme očekávat, že jich bude přibývat. Teprve praxe také ukáže, jak účinně lze dodržení podmínek vymáhat. Benefity ochranných pásů jsou ale zjevné a není jich málo: zpomalení odtoku vody z krajiny, omezení splachu půdy, živin a pesticidů do povrchových vod nebo zvýšení biologické rozmanitosti. Na řadě míst, kde jsou linie potoků uvězněny ze všech stran rozsáhlými lány, jde vlastně o nezbytné minimum a první krok k tomu, aby voda dostala prostor k životu.

ReSAO má přesah i do Olomouckého kraje

Jedna z deseti aktuálně řešených prioritních oblastí je nazvána Třebůvka – Petrůvka. K původně zamýšlenému povodí nad místní částí Petrůvka (část obce Městečko Trnávka) jsme přidali i nivu řek Třebůvky a Jevíčky. Tím se nám značně zvětšila celková plocha řešeného území, kterou jsme díky tvarové podobnosti pracovně nazvali motýl.

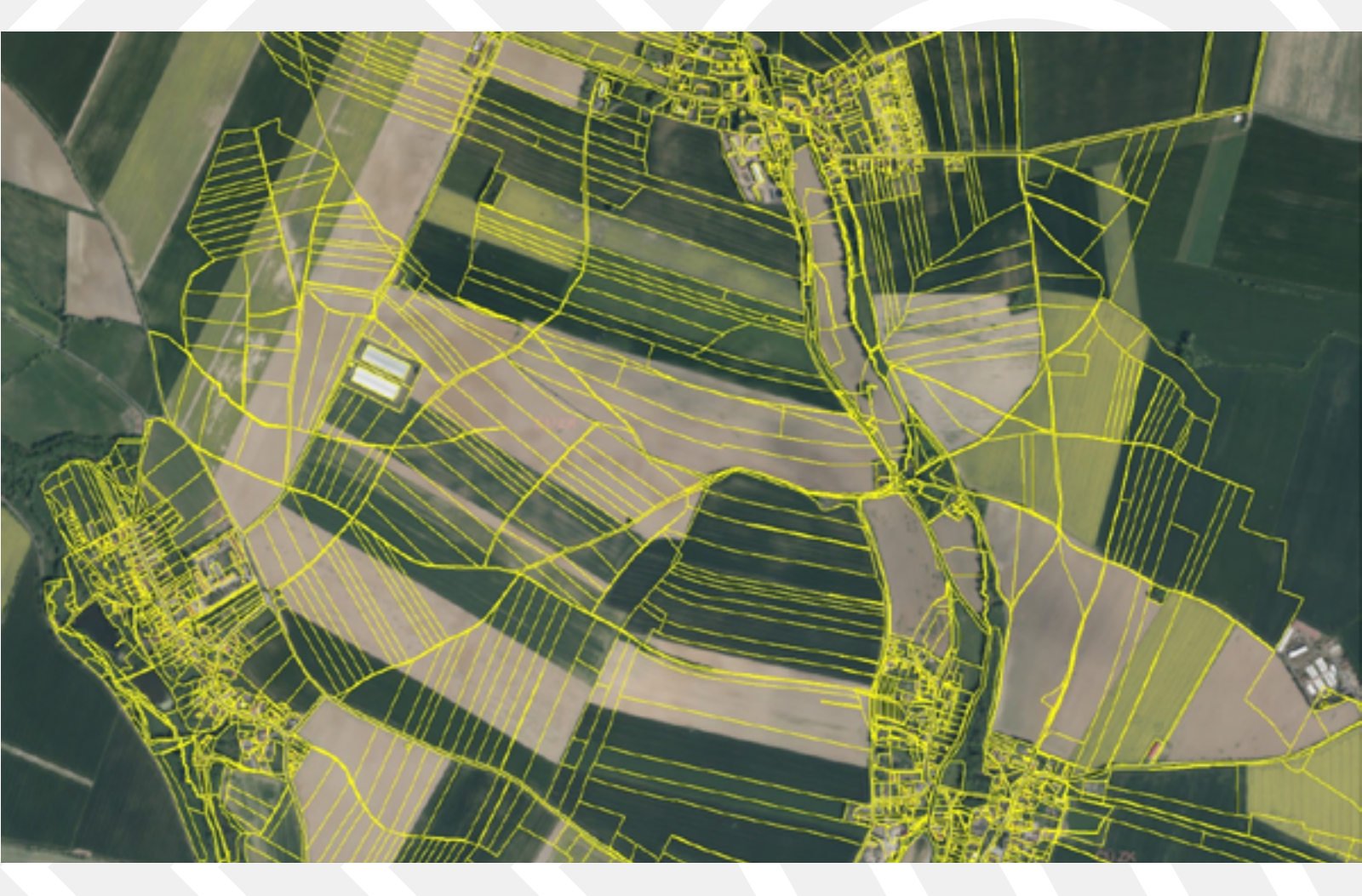
O melioracích v území Malé Hané toho bylo napsáno již mnoho. Každý, kdo poměry v území zná, tak ví, že všechny vodohospodářské úpravy v celém povodí urychlily odtok tak, že Třebůvka nejenom povodňově ohrožuje sídla na svém toku, ale podstatným způsobem přispívá k povodňovému riziku v Moravičanech, v Litovli a dokonce i v Olomouci. I z tohoto důvodu byly za posledních 15 let hledány možnosti protipovodňových opatření spočívající zejména ve zvýšení retenčního potenciálu poričních niv a revitalizaci samotných vodních toků. Všechny dosavadní snahy však skončily na majetkoprávním vypořádání. V podstatě až komplexní pozemkové úpravy v Jaroměřicích, a v budoucnu i v Chornicích, jsou schopny po úsecích s územím nivu něco dělat. Dalším projektem, majícím v současné době velkou šanci na realizaci, je revitalizace Třebůvky nad Vranovou Lhotou v délce 700 m. Po velmi malých krocích se tedy situace mění k lepšímu.

Ačkoliv je doposud drtivá většina všech navrhovaných opatření situována na území Pardubického kraje, hlavní benefit je čerpán na území kraje Olomouckého. Proto v tomto případě jednoznačně platí, že voda nezná hranice.

Prostupnost krajiny pro místní obyvatele

Žijme v naší krajině

Se změnou vlastnictví pozemků a s kolektivizací zemědělsky využívané půdy došlo k zániku tisíců polních cest. Změna struktury krajiny, která spočívala ve scelení drobných soukromých políček do ucelených několikahektarových lánů, poznamenala i průstupnost a polyfunkčnost krajiny. Síť polních cest sloužila pro dostupnost majitele na políčka se zvířaty nebo technikou.

Pestrá mozaika lánů a současně vysoké počty majitelů vyžadovaly hustou síť cest, která byla po kolektivizaci zcela zbytečná. Nechovaly se pouze nežádoucí cesty pro pohodlnou dostupnost na pole se zemědělskou technikou, která se neustále zvětšovala. Polní cesty ale fungovaly i jako spojnice mezi obcemi, zkratky a také pro rekreaci místních obyvatel. Současně byly součástí cest stromořadí a meze nebo jen úhory, které nabízely vhodné podmínky k zachování a šíření takzvaných polních plevelů. Cesty byly tedy funkčním i estetickým doprovodem zemědělské krajiny. V intenzivně využívané zemědělské krajině byly krajinným prvkem, dodávaly hlavně lidské měřítko a malebnost.

Prostupnost území souvisí s využíváním krajiny místními obyvateli. Důležitá je v tomto ohledu osvěta, která by měla vést obyvatele k vyšším nárokům na využívání otevřené krajiny jako obytné a rekreační a k začlenění sídel do okolní krajiny. Tím by byl kladen tlak na snížení zásobovací funkce krajiny a na podporu multifunkčního využívání. Dnes je zaužívaná praxe, že územní plán Pardubicka využívající pro zemědělské nedílnou součást krajiny spolutvářející krajinou mozaiku. Tyto struktury přírodního charakteru (remízy, meze, stromořadí, příkopy aj.) člení zemědělskou krajinu a mají vysoký podíl na utváření krajinného rázu. Tyto struktury mají příznivý dopad na hydrický režim krajiny a ovlivňují průstupnost krajiny.